

Advies voor ecologisch adviseurs bij het opstellen van een bedrijfsnatuurplan melkveehouderij

Versie 6 maart 2026

Focus biodiversiteit/boerenlandvogels:

1. Doel van het bedrijfsnatuurplan

Het bedrijfsnatuurplan laat zien hoe een melkveebedrijf bijdraagt aan natuur, landschap en biodiversiteit en hoe het voldoet aan de criteria van het Beter Leven keurmerk (BLk).

Voor een goed plan zijn drie elementen essentieel:

1. Nulmeting

Een overzicht van de huidige situatie op het bedrijf. Breng de huidige natuur- en landschapswaarden op het bedrijf in kaart, bijv. percentage kruidenrijk grasland, landschapselementen, erfbeplanting en bestaande natuurbeheerpakketten.

2. Vergelijking met BLk-eisen¹

Waar voldoet het bedrijf al aan en waar nog niet ten aanzien van de criteria voor biodiversiteit/ boerenlandvogels: zoals genoemd onder 'percelen, milieubelasting en natuurbeheer'.

3. Maatregelenplan

Concrete maatregelen (inrichting en beheer) waarmee het bedrijf binnen een vastgestelde termijn aan de eisen kan voldoen.

Deze opzet maakt het plan overzichtelijk voor de boer en controleerbaar voor het keurmerk.

2. Maatregelen formuleren

Beschrijf voor elk onderdeel:

- Welke maatregel wordt genomen;
- Waar op het bedrijf;
- Wanneer deze wordt uitgevoerd;
- Binnen welke termijn het bedrijf aan het BLk-criterium moet voldoen.

3. Gebruik lokale kennis die toegespitst is op het landschapstype

Effectieve maatregelen zijn passend bij het landschap. Tips voor de adviseur zijn:

- Kijk naar **streekeigen landschapselementen**. Ieder landschap heeft zijn eigen karakteristieken en soorten. Zie ook de lijst inheemse erfbeplanting: [BLk-inheemse-erfplanting-versie-1.0-dd.-10-04-2018.pdf](#)
- Er is ruimte om maatwerk toe te staan, vooral buiten weidevogelgebieden. Stem maatregelen voor verbeteren van de habitatkwaliteit af op het landschapstype waarin het bedrijf zich bevindt (zie bijlage toelichting landschapstype) en op **regionale natuurdoelen**.

¹ Criteria BLk Percelen P01-P03, Milieubelasting MB01-MB05a en Natuurbeheer NA01-NA13 en Mest en mineralen MM01-MM05a

- Gebruik kennis van **provinciale plannen, informatie over ANLb² en Basiskwaliteit Natuur^{3,4,5}**. In het **Natuurbeheerplan van de provincie⁶** staan de natuurdoelen (ook in het agrarisch gebied) van de provincie. Kijk ook naar andere relevante beleidsdocumenten van de provincie, ten aanzien van landelijk gebied, landbouw, biodiversiteit, basiskwaliteit natuur en weidevogels.
- Verschillende **Beheerpakketten Biodiversiteit Melkveehouderij (BBM)⁷** bieden logische handvatten om te voldoen aan de criteria van BLk. Zie: [Home - Beheerpakketten Biodiversiteit Melkveehouderij](#)
- Kruidenrijk grasland is er in verschillende typen met verschil in impact op de biodiversiteit. In de criteria van BLk wordt extensief kruidenrijk grasland bedoeld en dus niet productief kruidenrijk grasland (zie hierna toelichting kruidenrijk grasland en ook de [Factsheet kruidenrijk grasland](#)).

4. Werk waar mogelijk samen met agrarische collectieven

Het lokale collectief van **Boerennatuur⁸** beschikt vaak over:

- Gebiedskennis;
- Bestaande gebiedsplannen;
- Toegang tot subsidies (zoals ANLb).

Zij kunnen adviseren welk beheer(pakket) past in het mozaïek van het beheer dat ook door andere agrariërs dat in het gebied wordt toegepast (zie Bijlage toelichting agrarisch collectief). Maak gebruik de Kennisbank Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb)⁹

5. Bespreek de maatregelen met de melkveehouder

Stel vast of het voor de melkveehouder duidelijk is wat deze moet doen. Adviseer ook hoe de realisatie kan worden aangepakt met betrekking tot het noodzakelijk werk, wel of geen vergunning en kosten en vergoedingen.

Bijlagen

Toelichting Landschapstype	3
Toelichting kruidenrijk grasland.....	5
Toelichting agrarisch collectief	7

² [Agrarisch Natuurbeheer \(ANLb\) - BIJ12](#) oa links leefgebiedenbenadering en soortenfiches

³ [Aan de slag met Basiskwaliteit Natuur met nieuw kennisdocument](#)

⁴ In het handboek BKN condities landelijk gebied (verschijnt zomer 2026) is beschreven hoe BKN praktisch toepasbaar te maken voor boeren (condities t.a.v. gewasdiversiteit, nutriënten, landschapselementen e.d.).

⁵ [De integrale KPI-kernset Duurzame Landbouw: uitwerking voor melkveehouderij en akkerbouw](#) Joan Reijs, Anne van Doorn, Sander Janssen, Marion de Vries, Janjo de Haan, Jan-Paul Wagenaar, Frank Verhoeven, Wouter de Jong, Jantine van Middelkoop, Annelies van Zinderen

⁶ Bijvoorbeeld voor de provincie Overijssel:

[Bijlage 1a Natuurbeheerplan 2026](#)

[Geconsolideerde Beheertypenkaart \(Natuurbeheerplan 2025\)](#)

⁷ [Beheerpakketten Biodiversiteit Melkveehouderij](#)

⁸ [Wie we zijn - BoerenNatuur](#)

⁹ [Kennisbank Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer \(ANLb\) - BIJ12](#)

Toelichting Landschapstype

Het is essentieel dat het agrarisch natuur- en landschapsbeheer aansluit op het betreffende landschapstype; dat het beheer gebiedseigen is.

Het agrarisch gebied in Nederland is ruwweg onder te verdelen in akkerland en weidegebied. Uiteraard in een grote verscheidenheid. Landschappen kunnen op grond van verschillende eigenschappen worden onderverdeeld in verschillende landschapstypen. Een landschapstype is een ruimtelijke eenheid waar de fysische gesteldheid (reliëf, bodem en water), de ontginningsgeschiedenis en/of de kenmerkende ruimtelijke rangschikking van landschapselementen gelijk is. Dergelijke eigenschappen dragen in sterke mate bij aan de identiteit en aantrekkelijkheid van het landschap.¹⁰

Deskundigen van het OBN¹¹ delen Nederland op in zeven oorspronkelijke, natuurlijke, terrestrische landschapstypen, namelijk: beekdallandschap, droog zandlandschap, duin- en kustlandschap, heuvellandschap, laagveen- en zeeleilandschap, nat zandlandschap en rivierenlandschap. Daarnaast onderscheidt OBN ook het cultuurlandschap.

Het cultuurlandschap is, in tegenstelling tot de meeste andere OBN-landschapstypen, niet gebonden aan een specifiek deel van Nederland. Met de ontginningen ontstonden verschillende landschappen waarin agrarisch gebruik de karakteristieken bepaalde.¹²

Bij de cultuurhistorische ontwikkeling werden zowel waterhuishouding als bodemgesteldheid en met name ook de natuurlijke vegetatie sterk aangepast aan de behoefte van de ontginning, lees landbouwer. De huidige verschijningsvorm vertoont desalniettemin nog steeds belangrijke sporen van het natuurlijke landschap voor de ontginningen en de aanpassingen die in de loop van de tijd zijn doorgevoerd, zogenaamde cultuurhistorische elementen. De verschillende agrarische landschappen in Nederland¹³ kunnen worden herkend aan hun algemene verschijningsvorm, die op haar beurt een gevolg is van de natuurlijke gesteldheid (bodem, water en natuurlijk vegetatiedek) en het cultuurhistorisch gebruik door de eeuwen heen.¹⁴

- Streekeigen landschapselementen per landschapstype;
- Landschappen zonder historisch referentiepunt (zoals Flevoland);

Landschapstypen kunnen ruimtelijk worden gekarakteriseerd door¹⁵: schaal, (klein-groot), ruimte (open-gesloten), structuur (onregelmatig-regelmatig), vorm (gevarieerd-uniform), reliëf (vlak-geaccidenteerd) en historische gelaagdheid (éénlagig-meerlagig).

¹⁰ [Landschapstypologie | Compendium voor de Leefomgeving](#)

¹¹ [Over OBN | Natuurkennis](#)

¹² [Cultuurlandschap | Natuurkennis](#)

¹³ Geestgronden, Waddeneilandpolders, laagveenspolders, zeeleipolders, veenweidegebieden, IJsselmeerpolders, uiterwaarden, kommen en oeverwallen, veenkoloniën, heideontginningen, beekdalen, hoevelandschap en heuvelland.

¹⁴ [landschapsecologische-analyse-landschapselementen-in-agrarische-landschappen-van-nederland.pdf](#)

¹⁵ [Landschapstypen Nederland in ruimtelijke karakteristieken | Publicatie | Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed](#)

Welk beheer waar nodig is, hangt af van de specifieke opgaven in een bepaald gebied. Als het gaat om de bescherming van specifieke soorten, dan staan de habitateisen van die soorten voorop. Maar soorten met afwijkende habitateisen kunnen daardoor juist verdrongen worden. Bovendien zijn specifieke soorten ook afhankelijk van allerlei externe invloeden, die losstaan van het uitgevoerde beheer. Denk aan een hoge ruimtedruk, versnippering en klimaatverandering. Voor biodiversiteitsherstel is de samenhang tussen beheer op landschapsschaal van groot belang, maar die samenhang hangt mede af van de bijdragen van andere boeren en partijen in een gebied.

Basiskwaliteit Natuur

Inzetten op alleen specifieke soorten en habitats is niet genoeg. Dat wordt onder andere geconstateerd in de Europese Biodiversiteitsstrategie voor 2030¹⁶. Ook voor meer algemene soorten en in gebieden die niet specifiek zijn aangewezen, moeten maatregelen worden genomen. In Nederland wordt met het oog hierop gewerkt aan de uitwerking van het concept 'Basiskwaliteit Natuur'. Dit concept richt zich op het realiseren van de juiste condities om soorten in staat te stellen algemeen te blijven of weer te worden.¹⁷ Het gaat daarbij om:

- a) de milieukwaliteit (bodem, water en lucht);
- b) de kwaliteit en inrichting van het landschap;
- c) het beheer en de intensiteit van het landgebruik.

De achterliggende gedachte is dat alle natuur er baat bij heeft als de basiskwaliteit van het landelijk en stedelijk gebied op orde is. Basiskwaliteit Natuur kan hiermee een waardevolle aanvulling vormen op de Vogel- en Habitatrictlijn en de Natuurherstelverordening, maar het concept is nog niet overgenomen in het Nederlandse beleid.

Boeren vervullen een sleutelrol in het beheer van natuur en landschap in het agrarisch gebied, en dus ook in de versterking van biodiversiteit, zowel van algemene als specifieke soorten.

Bronnen landschap

- [Landschapsecologische analyse landschapselementen in agrarische landschappen van Nederland](#), Staring advies, 2022
- Aan de slag met Basiskwaliteit Natuur: [Toolbox](#)
- [Aanvalsplan Landschap](#)
- [Is 10% groenblauwe dooradering onrealistisch?](#) LinkedIn, T. Visser.
- Gabriella A. Bishop et al. ,2025. Critical habitat thresholds for effective pollinator conservation in agricultural landscapes. *Science* 389, 1314-1319(2025). DOI:10.1126/science.adr2146. Zie ook Nature Today bericht: [Nature Today | Met 10 procent leefgebied herstellen bestuivers niet](#)
- Opdam, P. & C.C. Vos, 2023. Hoeveel groenblauwe dooradering is nodig? *Landschap* 40 (2): 57 – 65.
- Vos, C.C. & P. Opdam, 2022. Groenblauwe dooradering voor natuurinclusieve landbouw en een biodivers platte land. Leuvenheim. Stichting Landschapsnetwerk Brummen.

¹⁶ [EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030 | EUR-Lex](#)

¹⁷ [Rapport-BasiskwaliteitNatuur-Naturalis.pdf](#)

Toelichting Kruidenrijk grasland

Kruidenrijk grasland is een landschapstype met grasland met meer dan 15 tot wel 40 verschillende plantensoorten verspreid over het hele perceel. Extensief kruidenrijk grasland wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van bodemleven, insecten en weidevogels, heeft een open diverse structuur, is kleurrijk, en wordt jaarrond beheert met een rustperiode in het voorjaar. Deze extensieve graslanden worden minder bemest dan gangbare percelen met Engels raaigras. In het voorjaar en vaak in de zomer krijgen de diverse plantensoorten de gelegenheid om tot bloei te komen en zaden te vormen.¹⁸

Aanwezigheid van extensief kruidenrijk grasland wordt sterk gerelateerd aan weidevogels. Extensief kruidenrijk grasland en ecologisch/gefaseerd beheer dient ook voor insecten in landschappen zonder weidevogels.

Graslandgebruik bepaalt in sterke mate de samenstelling van de graslandbegroeiing. Zolang de invloed van bemesting allesoverheersend is, bestaat de begroeiing uit een gering aantal grassen en kruiden, die bovendien zeer algemeen zijn. Verschillen in grondsoort en vochttoestand komen niet in de soortensamenstelling tot uitdrukking en gewasopbrengsten liggen op een zeer hoog niveau. Pas bij een lagere voedingstoestand van de bodem en een minder hoge gewasopbrengst kunnen de verschillen in omgevingsfactoren wel tot uiting komen in de graslandsamenstelling. Dan is sprake van een gevarieerd kruidenrijk grasland, karakteristiek voor het gebied. Het plantenbestand bestaat uit soorten die veel minder algemeen zijn, met een bijbehorende grote variatie aan fauna (vlinders, bijen, hommels, vogels, amfibieën e.d.).¹⁹

Bij het ontwikkelen van kruidenrijk grasland²⁰ zijn diverse fasen en graslandtypen te onderscheiden (zie figuur 1).

CODE	GRASLANDTYPE	OPBRENGST (ton ds/ha)	SOORTEN (per 25m ²)	KWALIFICATIE
START- EN TUSSENFASEN				
00	Engels raaigrasakker	> 12	< 5	extreem soortenarm
0	Engels raaigrasland	> 10	5 – 10	zeer soortenarm
1	Grassenmix	8 – 10	10 – 15	soortenarm
2d	Dominant-stadium*	6 – 8	10 – 12	soortenarm
2	Grassenmix-plus	7 – 9	12 – 17	vrij soortenarm
KRUIDENRIJK GRASLAND				
3	Gras-kruidenmix	5 – 7	15 – 25	vrij soortenrijk
4	Bloemrijk grasland	3 – 6	20 – 40	soortenrijk
5	Schraalland	< 5	> 30	soortenrijk

Figuur 1 Graslandtypen. Bron Veldgids Ontwikkelen van kruidenrijk grasland – Wim Schippers (2023)

¹⁸ [Kruidenrijk grasland - BoerenNatuur](#)

¹⁹ Veldgids Ontwikkelen van kruidenrijk grasland – Wim Schippers (2012)

²⁰ [Ontwikkeling kruidenrijk\(er\) grasland - BoerenNatuurWijzer](#)

Naast deze extensieve kruidenrijke graslanden kiezen boeren ook voor productief kruidenrijke grasland. Bij extensief kruidenrijk grasland staat het realiseren van biodiversiteit centraal, waarbij het telen van voer met een stabiele opbrengst een secundair doel is; bij productief kruidenrijk grasland is het omgekeerd.

De diversiteit van plantensoorten is hoger in productief kruidenrijk grasland dan in blijvend grasland, maar de productief kruidenrijke graslanden lijken onderling veel op elkaar. Extensief kruidenrijk grasland heeft de meeste plantensoorten en de meeste unieke soorten. Als het over de fauna gaat, dan is de diversiteit van insecten en vogels het grootst in extensief kruidenrijk grasland, daarna in productief en dan blijvend grasland. De lage intensiteit van landgebruik in extensief kruidenrijk grasland maakt het mogelijk dat veel insecten er hun volledige levenscyclus kunnen voltooien en zorgt voor voldoende rust voor vogels om hun nesten uit te broeden.

De definitie van kruidenrijk grasland in BLk Melkrunderen is op dit moment niet concreet²¹. Er worden bij het criterium P03 'percentage kruidenrijk grasland' geen duidelijke eisen gesteld aan de hoeveelheid en het aantal soorten. Wij stellen voor als criterium een soortenrijkdom van minimaal 15 soorten grassen en kruiden per 25 m² te hanteren; met een goede spreiding over het hele perceel, te hanteren²².

Dus de 'kwalitatieve toestand' van het kruidenrijk grasland is belangrijk voor de ecologische waarde. Beheermaatregelen (zoals beweiding, bemesting en vernatting) kunnen dienen als praktische richtlijnen/advies in een handleiding of achtergronddocument. De normen over beweiding (NA03), bewerken (NA04), vernatting (NA05), max voorjaars bemesting (MM04 en a) idem mbt kunstmest (MM05a) vormen de handleiding.

Bij het ANLb-pakket 'extensief kruidenrijk grasland', wordt de minimale aanwezigheid van 4 indicatorsoorten²³ gehanteerd als toetsingscriterium voor het juiste beheer ten aanzien van het voldoende terugdringen van de bemesting.

Bronnen kruidenrijk grasland:

- Schippers, W., I. Bax & M. Gardenier (2012). Ontwikkelen van kruidenrijk grasland. Aardewerk Advies, Frouws, Ede.
- [Kruidenrijk grasland: biodiversiteit en productie](#), Louis Bolk, Vlinderstichting, WUR, 2024
- [Kruidenrijk grasland: werken aan een balans tussen biodiversiteit en productie | Louis Bolk Instituut](#)
- Factsheet Kruidenrijk grasland, BoerenNatuur: [DC4.1.1-Factsheets-kruidenrijk-grasland.pdf](#)
- Indicatorsoortenlijst Anlb: [Lijsten-indicatorsoorten-2023.pdf](#)

²¹ Wel een verwijzing naar beheerpakket 5 extensief kruidenrijk grasland. Verwijzing naar beheerpakket 'plas dras' is alleen relevant in weidevogelgebied en in combinatie met een extensief kruidenrijk grasland met rustperiode en andere beheerpakketten voor weidevogels.

²² Biodiversiteitsmonitor & Schippers, 2014

²³ [Lijsten-indicatorsoorten-2023.pdf](#)

Toelichting Agrarisch collectief

Agrarische collectieven stellen voor het agrarisch natuur en landschapsbeheer gebiedsplannen op om bij de provincies budget aan te vragen voor het uitkeren van beheersubsidies aan boeren die deelnemen aan agrarisch natuur- en landschapsbeheer in het betreffende gebied. De collectieven hebben in dat opzicht voor deze gebieden een plan, dat zij in het achterhoofd hebben als zij individuele bedrijven adviseren over maatregelen voor natuur en landschap. Het ligt voor de hand om hun expertise te benutten bij het opstellen of toetsen van bedrijfsnatuurplannen.

Boeren die lid zijn van een collectief kunnen hier vaak gebruik van maken. Dit versterkt de kwaliteit van de plannen en vergroot het draagvlak. Bovendien: een individueel bedrijf heeft een beperkte invloed op het verbeteren van de biodiversiteit in een gebied. Juist de samenwerking van meerdere bedrijven in hetzelfde gebied richting een gemeenschappelijk doel, met maatregelen die daar gezamenlijk op zijn afgestemd, zorgt voor een veel grotere kans van slagen.

Je kunt op deze website een collectief bij jou in de buurt vinden:

- [Wie we zijn - BoerenNatuur](#)

Overige bronnen

- Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij: [Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij](#)
- van Doorn, A., Erisman, J. W., Melman, D., van Eekeren, N., Lesschen, J. P., Visser, T., & Blanken, H. (2019). Drempel-en streefwaarden voor de KPI's van de Biodiversiteitsmonitor melkveehouderij: Normeren vanuit de ecologie. (Wageningen Environmental Research rapport; No. 2968). Wageningen Environmental Research. <https://doi.org/10.18174/505122>
- Sharps, E., R. Hawkes, A. Bladon, D. Buckingham, J. Border, A. Morris, P. Grice & W. Peach, 2023. Reversing declines in farmland birds: How much agri-environment provision is needed at farm and landscape scales?. *Journal of Applied Ecology*. 60. 10.1111/1365-2664.14338.
- Staring Advies (2022). Landschapsecologische analyse landschapselementen in agrarische landschappen van Nederland.
- Toolbox Basiskwaliteit Natuur: [Basiskwaliteit Natuur | Deltaplan Biodiversiteitsherstel](#)